

Open Access innebærer at vitenskapelige publikasjoner gjøres fritt tilgjengelig på web. Forfatter eller opphavsmann beholder opphavsretten til publikasjonen, men gir brukere tillatelse til å lese, laste ned, kopiere, distribuere, skrive ut, søke i eller lenke til fullteksten uten å forlange vederlag.

Sitering av artikkelen i APA (6th):

Holmboe, M. (2016). En opplyst samtale: Om rettsvitenskapens oppgaver i kriminalpolitikken. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 103(2), 154-181.

Dette er siste tekstversjon av artikkelen, den kan inneholde ubetydelige forskjeller fra forlagets pdf-versjon.

En opplyst samtale: Om rettsvitenskapens oppgaver i kriminalpolitikken*

Førsteamanuensis, ph.d. Morten Holmboe

Abstract

What are the primary tasks of legal research regarding politics on crime? Politics on crime are being decided and executed both by politicians, the courts and of the administration. Researchers should not shrink away from politically hot issues, but must take care not to let their political sympathies influence their statements when they give opinions qua legal experts. The academic freedom gives researchers a duty to take part in an enlightened public debate.

Sammendrag

Hva er rettsvitenskapens oppgaver i kriminalpolitikken? Kriminalpolitikk utøves og forvaltes både av politiske organer, domstolene og forvaltningen. Rettsforskere har ingen grunn til å avstå fra å ytre seg om partipolitisk omstridte spørsmål, men må se til at deres analyser ikke påvirkes av om de ellers er enige eller uenige med den sittende regjering. Den akademiske frihet er en plikt til å ytre seg om det man har funnet ut ved sin forskning. Rettsvitenskapens fremste oppgave er å bidra til en opplyst offentlig samtale.

1 Innledning¹

Kriminalsaker blir mye diskutert. Ved alvorlige lovbrudd er folk opptatt av at gjerningspersonen skal bli avslørt og stilt til ansvar. Når saken irtetteføres, er det gjerne stor oppmerksomhet om både bevisførsel og straffutmåling. Deretter kan den domfeltes soningsforhold, særlig permisjoner, prøveløslatelse o.l., påkalle stor offentlig interesse. Men også mindre alvorlige saker kan engasjere – særlig hvis politiet henlegger saker der (folk mener) gjerningspersonen er identifisert. Det pågår altså hele tiden en *offentlig samtale* om kriminalpolitikken.

I ytringsfriheten ligger at vi skal ha frihet både til å gi og å motta informasjon og ideer. Derfor pålegger Grunnloven statens myndigheter å «legge forholdene til rette for en åpen og *opplyst offentlig samtale*».²

Spørsmålet blir da: Hvordan kan rettsvitenskapen bidra til at den offentlige samtalen om kriminalpolitikken blir opplyst?

2 Definisjoner og avgrensninger

2.1 Rettsvitenskapen

Om man skal definere «rettsvitenskap» utelukkende som dogmatisk jus, rettshistorie og rettsøkonomi eller også som de tilliggende samfunnsvitenskaper, er et åpent spørsmål. I nyere teori er de samfunnsvitenskapelige fagene som særskilt knytter seg til forståelse av rettssystemet, regnet med som en del av rettsvitenskapen.³

Kriminalpolitikk er for alvorlig til å overlate til juristene alene. Denne artikkelen handler likevel om rettsvitenskapens oppgaver, og jeg vil ta utgangspunkt i en snever definisjon av «rettsvitenskap» som den delen av faget som typisk utøves av jurister – altså rettsdogmatikk (å tolke gjeldende rett) og rettspolitikk.⁴ Det er fordi disse oppgavene kan fortone seg som noe annerledes enn oppgavene som hører under samfunnsvitenskapene eller historiefaget. Men god rettsdogmatikk og rettspolitikk må ofte trekke inn også perspektiver fra andre fag.

Rettspolitikken er en viktig oppgave for rettsvitenskapen – men en rettsforsker som skal utøve rettspolitikk, må også beherske dogmatikken. Kravene til praktiske oppgaver ved juridiske eksamener er et godt utgangspunkt også for rettsforskeren:

«Den praktiske eksamensoppgåva står sentralt også fordi studentane blir prøvde i å ta gode og godt grunngeevne standpunkt til juridiske spørsmål – nettopp det som juristar skal kunna betre enn alle andre, sjølve «handverket» for juristen. – Juristar skal nok meistre meir enn som så. Dei skal kunne plassere faget sitt inn i ein større samanheng, dei skal kunne reflektere over jussens rolle i samfunnet, og dei skal i nokon grad kunne trekkje inn andre faglege metodar i sitt arbeid med jussen. Likevel er det evna til å ta standpunkt til rettsspørsmål – og da helst standpunkt som er dei beste på bakgrunn av det relevante materialet – som er viktigast.»⁵

Historisk sett har det vært en lang diskusjon om jus egentlig er en vitenskap.⁶ For denne artikkelens formål er det tilstrekkelig å legge til grunn at universitetene selv forutsetter at den juridiske forskning er «rettsvitenskap». Et grunnlag kan være en definisjon fra en annen vitenskap som befatter seg med tekster og levd liv: «... the word «science» here used in the historic sense of careful and orderly investigation.»⁷

En forsker skal kunne svare godt og grundig på rettsspørsmål. Men forskeren kan bidra aller best hvis han eller hun også evner å stille de spørsmålene som ikke andre har stilt. Som for alle forskere er det en grunnleggende kvalifikasjon at man kan undre seg.

2.2 Kriminalpolitikken

2.2.1 Hva er kriminalpolitikk?

Med «politikk» tenker man ofte på diskusjoner om endringer. Men politikk er ikke bare *forandring*, det er også *forvaltning* av den politikken som allerede er besluttet. Det er en nær sammenheng her: Politiske endringer skjer fordi de besluttende myndigheter mener å ha funnet bedre løsninger på et problem. Det kan være fordi det politiske flertall har skiftet, men det kan også være fordi samfunnsforholdene har endret seg, eller ny oppmerksomhet om et problem gjør at man vil vurdere å endre regler eller praksis.

I denne artikkelen legger jeg til grunn en vid definisjon av politikk, inspirert av Jens Edvin Skoghøy: «all slags virksomhet som har som siktemål å opprettholde eller endre de eksisterende samfunnsforhold».⁸

Kriminalpolitikk er viktig for oss alle: Vi vet ikke om vi selv, eller noen vi står nær, vil bli utsatt for – eller mistenkt for – kriminalitet. Men kriminalpolitikken har også symbolsk og kulturell betydning: Hva et samfunn straffer for og hvordan det behandler mistenkte, domfelte og fornærmede, sier mye om dette samfunnets mentalitet og kultur.

Kriminalpolitikken krever sterk formell involvering av de lovgivende myndigheter: Straff kan bare fastsettes med hjemmel i lov.⁹ Tidligere var det nok en tendens til at politikerne overlot til fagfolkene å formulere lovtekstene og til Høyesterett å fastlegge straffenivået. Ser man utviklingen over tid, er det mye som tyder på at kriminalpolitikken har gått fra å være dominert av fagfolk til å bli overtatt av politikerne.

««Typisk juridiske spørsmål» blir nå i større grad definert som politiske. På strafferettens område var kriminalmeldingen (St.meld. nr. 104 (1977–78)), som Inger Louise Valle la frem som justisminister, en milepel.»¹⁰

Prinsipielt sett er det positivt at de folkevalgte engasjerer seg i kriminalpolitikken. Men nettopp da trenger de folkevalgte at noen bruker tid på å tenke prinsipielt og gi frie og uavhengige råd. For kriminalpolitikken etiske holdbarhet er det viktig ikke bare hva slags løsninger man velger, men at konklusjonene er bygget på grundige drøftelser.

Ikke bare forskere, men også tjenestemenn i forvaltningen har rett til å ytre seg om fag. Men selv om tjenestemenn har en forholdsvis vid rettslig ytringsfrihet, kan det diskuteres om departementene ikke er i ferd med å bli mer politiske enn faglige sekretariater for den politiske ledelse.¹¹

Begrepet «kriminalpolitikk» omfatter mye:

Forebygging av kriminalitet må anses som kriminalpolitikk.¹² Også en del straffeprosessuelle inngrep kan også ses på som forebygging av kriminalitet, for eksempel varetektsfengsling på grunn av gjentakelsesfare.¹³

Forebygging tilligger ikke bare politiet eller strafferettspleien. En rekke andre etater har ansvar for tiltak som skal forebygge kriminalitet, for eksempel såkalt Samordning av Lokale kriminalitetsforebyggende Tiltak (SLT).¹⁴ Vi har en bestemmelse i plan- og bygningsloven om at planer skal bidra til å forebygge kriminalitet.¹⁵

Antagelig kan i hvert fall en del av politiretten ses på som en side av kriminalpolitikken. Vide fullmakter til politiet i ordensoppgaver kan – på samme måte som straffeprosessen – påvirke om ordensmaktens håndheving fører til et mer eller mindre trygt samfunn. På den annen side er politimonopolet preget av en balansegang mellom folks behov for å skape trygghet og folks vern mot private rettshåndhevere.¹⁶

Selve grunnlagsspørsmålene i strafferetten er kriminalpolitikk: Hvorfor straffer vi? Har vi en strafferett for å gjengjelde ondt med ondt, eller har vi en strafferett fordi vi mener den kan begrense fremtidig kriminalitet? Og er det sammenheng med den uttalte begrunnelsen og det vi faktisk gjør i praksis? I de senere år har vi sett en økt interesse for strafferettens grunnlagsspørsmål.¹⁷ Dette er også et eksempel på at det er viktig å hente inspirasjon fra andre fag: Skal man tenke prinsipielt på noe, bør man vite hvordan man tenkte før og hvordan man tenker andre steder.¹⁸

Hva skal være straffbart i et samfunn? Kriminalisering kan medføre at man reduserer forekomsten av uønsket atferd. Det å straffebelegge noe har den åpenbare konsekvens at det

begrenser borgernes handlefrihet. Men det har også som følge at noen borgere vil bli straffet og kan få problemer med å velge yrker der det kreves uplettet vandel.

Kriminalpolitikk dreier seg også om hvordan vi sanksjonerer atferd og kontrollerer mennesker uten å bruke formell strafferett. Det er et kriminalpolitisk spørsmål hvor mye som skal til for at en utenlandsk lovbrøyer skal bli utvist på grunn av lovbrudd, og om og i hvilken grad utvisning skal brukes i stedet for ordinær straffeforfølgning.¹⁹

Kriminalpolitikk er spørsmålet om internasjonalt samarbeid: Hvor mye skal til for å utlevere en person til et annet land? Hvilke land stoler vi på? Norge har nå en samarbeidsavtale med EU om den europeiske arrestordre, der hovedregelen er at et land skal godta et annet lands vurdering av bevisene i saken – også for ens egne borgere. Loven er bare trådt i kraft for de nordiske land fordi enkelte EU-land ennå ikke har godtatt avtalen med Norge.

Samtidig reiser slike avtaler nye spørsmål: Hvis en person overleveres fra Danmark til Spania og sitter i varetekt der, men blir frifunnet: Hvilket land skal betale erstatning, og etter hvilke regler?²⁰ Her kan også nevnes at det diskuteres om det skal opprettes et embete som europeisk anklager.²¹

Kriminalpolitikken blir fort suverenitetspolitikk når spørsmålet om internasjonalt samarbeid kommer opp.

Hvor *strengt* det skal straffes, er kriminalpolitikk – både strafferammer og faktisk straffenivå. Ved forberedelsen av straffeloven 2005 valgte Justisdepartementet å gå detaljert gjennom Høyesteretts praksis på utvalgte rettsområder og angi ønsket nytt straffenivå.²²

Også *straffrihetsgrunner* er en del av kriminalpolitikken: Hvor langt går den straffriende *nødretten*?²³ Hvor vide skal grensene for *nødverge* være? I 1920 skrev Per Augdahl i sin doktoravhandling om *nødverge* at «til feighet er man ikke forpliktet».²⁴ Nyere teori har vært mer tvilende til denne kontante holdningen. Det har også vært reist spørsmål om de norske reglene om *nødverge* er i samsvar med internasjonale regler.²⁵

Kravet til tilregnelighet er en del av kriminalpolitikken: Hvor gammel skal man være for å kunne bli straffet?²⁶ Ved straffeloven av 1902 ble grensen hevet fra 10 til 14 år i Norge, i 1990 til 15 år. Danmark senket i 2010 lavalderen til 14 år, satte den deretter opp igjen til 15 år, og hadde så en debatt om å senke den til 12 år. For tiden synes det som om debatten heller handler om å lage «et helt nytt system for unge kriminelle».²⁷

Hva skal til for at en lovbrøyer over 15 år skal anses som utilregnelig?²⁸ I saken mot terroristen fra Oslo og Utøya var det en temmelig opphetet debatt i mediene om han var tilregnelig eller ikke.

Kriminalpolitikk er også budsjettpolitikk og prosessregler: Hvor mye penger skal vi bruke på politi og rettsvesen? Hvilke muligheter skal politiet og påtalemyndigheten ha til å avlytte borgerne, og hvilke kontrollmekanismer skal man ha? Hvilke rettigheter skal den mistenkte ha til å få innsyn i dokumenter, rett til å få betalt forsvarer? Hvilke rettigheter skal de fornærmede ha – til å se dokumenter, til å få oppnevnt bistandsadvokat? Her har det vært vesentlige endringer i de senere år, særlig ved fornærmedereformen av 2008.

Hvor mye skal til for å sette en mistenkt person i varetekt under etterforskningen? Og hvordan skal vi behandle dem som er i varetekt?²⁹ Skal det være særlige regler når lovbrysteren er ung?³⁰

De internasjonale menneskerettighetene kan ha stor betydning for kriminalpolitikken. I de senere år har vi sett flere eksempler på at norske prosessuelle regler ikke har stått seg ved prøving mot de internasjonale menneskerettighetsinstrumentene. Dette kan påvirke strafferettssystemets slagkraft, men fører til økt rettssikkerhet for den enkelte mistenkte. I den grad internasjonale håndhevingsorganer og Norges Høyesterett tolker reglene slik at Stortingets handlefrihet begrenses, blir det mindre (kriminal)politikk og mer jus. Men det er Stortinget som har valgt å binde Norge til å følge disse reglene, noe som også er et politisk valg.³¹

Menneskerettighetene kan tjene som skranker for hva lovgiveren kan gjøre, men også som inspirasjon: Om man ved forberedelsen av et lovforslag mener at det går klar av menneskerettslige regler med liten margin, kan det være bedre rettspolitisk sett å utforme regelen slik at man ikke skarpseiler mot grensen.

Likevel: Reglene i de internasjonale menneskerettighetskonvensjonene er rettsregler som må tolkes. Det kan – som i all jus – være rom for forskjellige oppfatninger om hvor langt en regel rekker. Og det må være legitimt å argumentere for en forsiktig eller en ekspansiv tolking av konvensjonene uten at det mistenkeliggjøres av dem som er uenige.

I de senere år har det vært en økt oppmerksomhet omkring såkalt gjenopprettende prosess eller restorative justice³² – konfliktråd, stormøter, ungdomsoppfølging og ungdomsstraff. Håpet er at det i en del tilfeller både for lovbrysteren og den fornærmede kan være bedre å gjennomføre en gjenopprettende prosess. Det er åpenbart en del av kriminalpolitikken hva vi generelt bestemmer om disse ordningene, men også hvordan de praktiseres: Bruker domstolene muligheten til å gi betinget fengsel på vilkår av behandling i konfliktrådet? Hvor går grensen mellom bruk av samfunnsstraff eller ungdomsstraff og ubetinget fengsel for unge lovbrystere? Må man gi avkall på alminnelige krav til rettssikkerhet for at disse prosessene skal være effektive?³³

Men det stopper ikke der: Hvordan behandler vi de straffede når straffen sones,³⁴ og deres pårørende? Hvilken adgang skal det være til hjemmesoning, og hvilke rettigheter har de andre i hjemmet da?³⁵ Hva slags tiltak skal kriminalomsorgen sette i verk under soningen, og skal man kunne pålegges å sone i utlandet?³⁶ Hva skal til for at en innsatt kan overføres til strengere soningsforhold?³⁷ Hvilken rett har man til helsetjenester?³⁸ Hvordan er reglene om prøveløslatelse?³⁹ – Hva som møter de straffede *etter* soning, er også kriminalpolitikk.⁴⁰

Det medfører sivilrettslige konsekvenser å være straffet: Reaksjonen blir normalt anmerket på en politiattest.⁴¹ Ved en del typer straffbare forhold kan man bli utestengt fra verv som meddommer, ansettelse i skole eller barnehage, politiet, domstolene, konfliktrådet eller kriminalomsorgen osv. Slike regler er dels satt for å redusere en risiko, som seksuallovbrysteren som ikke får arbeide med barn,⁴² dels for å bevare tilliten til et system – som dommeren, polititjenestepersonen eller konfliktrådsmedglere som ikke selv bør ha vært

straffet for alvorlige forhold.⁴³ Et tilgrensende spørsmål er i hvilken grad kriminalitet skal gjøre at man har vanskeligere for å få uførepensjon enn andre.⁴⁴

2.2.2 Den løpende diskusjon. Beslutningsprosesser

Politikk kan handle dels om *beslutningsprosesser*, dels om en *diskusjon*. De vil påvirke hverandre gjensidig: Politikken bør lytte til den alminnelige diskusjonen, og diskusjonen vil være preget av hva som foreslås eller ikke foreslås.

Kriminalpolitikken dreier seg tilsynelatende om rasjonelle størrelser: Hva er tilstrekkelig straff til å begrense kriminaliteten? Slike tanker har for eksempel vært fremtredende i nobelprisvinneren Gary Beckers kriminaløkonomiske teorier. Men så enkelt er det kanskje ikke likevel. I en nylig analyse av Beckers arbeider har Alon Harel oppsummert sitt syn på straffelovgivningen slik:

«But for society, criminal law signifies irrationality. It is about hatred, blood, sex, and other exciting issues of this type. Revenge, mercy and compassion are central sentiments whose role has not been taken into account in understanding criminal law.»⁴⁵

Når strafferetten formelt begrunnes med nytte, som om dommeren utfører et stykke juridisk ingeniørkunst når han eller hun utmåler straffen, kan debattantene fort snakke forbi hverandre. Hvis straffenivået for voldtekt oppfattes som lavt, kan det diskuteres om en skjerping av straffenivået ville føre til færre voldtekter. Men et opplevd lavt straffenivå har også en symbolsk betydning. Når vi har fått vesentlig skjerpede straffer for volds- og seksuallovbrudd i de senere år, er det lite som tyder på at lovgiveren selv har trodd på at dette ville føre til noen færre lovbrudd. I hvert fall har man ikke kalkulert med færre straffbare forhold da man beregnet de administrative og økonomiske konsekvenser av straffskjerpingerne.⁴⁶

Kriminalpolitikk er altså en del av politikken der det – naturlig nok – er sterke følelser involvert. For dem som utsettes for kriminalitet, kan det virke som spott til skade om man fokuserer mye på lovbrysterens behov for rehabilitering. Men fra et samfunnsperspektiv er det riktig og nødvendig å gjøre det man kan for å rehabilitere lovbrysteren – ikke bare av hensyn til lovbrysteren selv, men også for å redusere risikoen for gjentagelse av de straffbare handlingene.

En annen sak er at den såkalt alminnelige rettsfølelse sjelden er noe godt måleinstrument: Spør man folk generelt om straffenivået, vil mange si det er for lavt. Men jo mer man konkretiserer sakene, jo mildere straffer tenderer folk til å foreslå. Det er også en del eksempler på at meddommerne stemmer for mildere straffer enn det fagdommerne gjør. Her har både jurister og samfunnsvitere søkt å analysere hva rettsfølelsen er og hvilken vekt den bør tillegges.⁴⁷

2.2.3 Sanksjoner og inngrepsmuligheter utenfor strafferetten

Grensesnittet mellom straff i formell forstand og forvaltnings sanksjoner er kriminalpolitikk. Det gjelder både hva som skal sanksjoneres utenom det formelle straffespolet, hvor strengt det skal sanksjoneres og hvilke prosessregler som skal gjelde.⁴⁸ En rekke sanksjoner er så inngripende at de anses å gjelde en «criminal charge» etter Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK), og dermed utløse strengere saksbehandlingsregler.⁴⁹ Som

Inge Lorange Backer har fremhevet, har EMK skapt «en bredere gråsoner mellom rene sivile saker og straffesaker». ⁵⁰

I Norge har vi – i motsetning til i for eksempel Sverige og Danmark – forskjellige prosesslover for straffesaker og sivile saker. Straffesaker er saker som er definert som straff etter straffeloven. ⁵¹ Andre saker behandles etter tvisteloven, også hvis saken gjelder sanksjoner som er ansett som strafferettslige etter EMK. Det gjelder også om en borger påberoper seg at en sanksjon er straff etter Grunnloven § 96 første ledd. ⁵²

For en del overtredelser brukes forvaltningsmessige gebyrer og andre kontrollmuligheter. Det er et politisk valg hva som skal anses som straffbare handlinger og hva som sanksjoneres på annen måte. For borgeren kan det i utgangspunktet synes som bedre å bli gransket av sivile forvaltningsmyndigheter enn av politiet og påtalemyndigheten, og et stykke på vei er det riktig: Et gebyr for ikke å ha overholdt en forvaltningsrettslig regel kommer ikke på politiattesten, og ved manglende betaling kan man ikke settes i fengsel – i motsetning til ved strafferettslige bøter. Men det er en annen ulempe: Det er ikke uten videre slik at de samme prosessuelle reglene gjelder for slike sivile organer, og reaksjonsfastsettelsen kan være ganske skjematisk. Det er en økende tendens til at «bagatellforseelser» avkriminaliseres og heller forfølges av spesialiserte forvaltningsorganer. ⁵³

Et annet eksempel er samarbeidet mellom barnevernet og strafferettspleien om lovbrøyttere under 18 år. Her kan man si at det er et kriminalpolitisk, men også et velferdsrettslig, spørsmål hvilke tvangsmuligheter barnevernet skal ha, og i hvilken grad samme lovbrudd kan utløse både tvangsplassering og straffeforfølgning. ⁵⁴

«Kriminalpolitikk» kan altså være så mangt: Om det som er kriminalisert, om det som ikke er det, om det som sanksjoneres på annen måte, om nasjonale og internasjonale saksbehandlingsregler, om straffeprosess og straffutmåling.

3 Rettsvitenskapens oppgaver

3.1 Hva?

Oversiktsmessig kan man si at rettsvitenskapen har to hovedoppgaver: Å utlegge gjeldende rett, og å vurdere den rettspolitisk. Ved begge disse hovedoppgavene må man i en del tilfeller undersøke de faktiske forhold. Også en komparativ analyse av andre lands rett kan være nødvendig – særlig når det gjelder lover eller ordninger som er ment å være harmonisert.

3.1.1 Gjeldende rett

Hva «gjeldende rett» er på et område, vil ofte være omstridt. Når en jurist beskriver det han eller hun ser som «gjeldende rett», er det ikke med noen ambisjon om at dette er den eneste mulige tolking man kan komme til. I hvert fall bør det ikke være det. Når man hevder at noe er gjeldende rett, anfører man implisitt at man har brukt en metode som faglig sett gir grunnlag for å komme til en bestemt konklusjon.

«Gjeldende rett» kan handle om materielle regler: Hva er strafferammen for ran i Norge?, men kan også handle om saksbehandlingsregler: Er det gitt en ny forskrift om

straffegjennomføring, kan det være en oppgave for rettsvitenskapen å vurdere om den er i samsvar med loven og våre overordnede forpliktelser.

3.1.2 Rettspolitisk arbeid – og forholdet til partipolitikk

Rettspolitikken vil særlig knytte seg til verdispørsmål, eller om regler får utilsiktede virkninger. Her vil den rettspolitiske analysen være forskjellig etter om man er enig i de overordnede målene for kriminalpolitikken eller ikke. Hvis rettsforskeren prinsipielt mener at enhver bruk av fengsel er uakseptabelt, vil analysen naturlig nok bli annerledes enn om man er enig i at fengsel kan brukes, men mener man bør diskutere hvor mye fengsel og for hva. Det vil også være rettspolitikk å diskutere om konkrete rettslige løsninger er i samsvar med de overordnede målene for kriminalpolitikken.

Rettsforskere har, i likhet med andre borgere, rett til å argumentere offentlig for sitt politiske syn. Men hvor går grensen for når man bør underskrive som rettsforsker?

Nå er ikke kriminalpolitikken så ofte preget av uenighet langs partipolitiske skillelinjer – det synes heller som om ingen vil bli beskyldt for å være «soft on crime».

Ottar Brox forteller en historie fra sin tid som stortingsrepresentant for Sosialistisk Venstreparti (SV):

«En episode fra et partigruppemøte i SV i Stortinget på 70-tallet kan illustrere hvordan symbolisering endrer verden: På sakslista var det et lovforslag som innebar økte strafferammer for narkotikaforbrytelser, og det gikk rykter om at Kr.F. [Kristelig Folkeparti. MH] ville gå enda lenger enn regjeringen. Noen av oss som var med på møtet, hadde lært så mye samfunnsvitenskap at vi satset sterkt på å argumentere for at straffer på over ti år i fengsel var meningsløse, både fordi de knapt nok kunne tenkes å få noen ekstra generalpreventiv virkning i forhold til forbrytelsene, og også fordi de var meningsløse med tanke på individuell rehabilitering. Hanna Kvanmo, som da var «back-bencher», hørte på oss, og hadde ingen problemer med å forstå og akseptere vår instrumentelle argumentasjon, men for henne avgjorde ikke det spørsmålet: «Æ har ikkje løst te å komme ut av den odelstingsdebatten og være bare halvparten så sterkt imot narkotika som han Kåre Kristiansen!»⁵⁵

Men hvis en rettsforsker skulle ytre seg – rettspolitisk eller om gjeldende rett – om et tema der han kommer i skade for å støtte et politisk parti og angripe et annet, er det for enkelt å avfeie ytringen med at forskeren blander seg inn i politikken.

For det første: Politikere er folkevalgte, og folk – også rettsforskere – må kunne ytre seg om hva de folkevalgte bør gjøre. Det grunnleggende spørsmålet er ikke om man mener noe annet enn (deler av) det politiske miljøet, men om hvordan analysen er begrunnet.

For det andre: Politikk – også kriminalpolitikk – handler om verdispørsmål og avveininger, samt vurderinger av virkninger.

Rettspolitikken kan vanskelig avgrenses slik at man unngår partipolitisk betente spørsmål. En rettspolitisk ytring har liten mening hvis man ikke vil inspirere til endring, eller argumentere for at en regel eller praksis *ikke* bør forandres. Faktisk kan det være en delseier om en rettspolitisk ytring bidrar til at et spørsmål *blir* politisk omstridt: Første skritt på veien til en endring kan være å få noen folkevalgte til å endre syn på det som har vært allment akseptert, og dermed gjøre spørsmålet mer (parti)politisk omstridt enn det har vært tidligere. Man kan

også tenke seg endringsforslag som «alle» synes enige om, men som forskeren vil argumentere mot.

Gitt at man har en situasjon der man på faglig grunnlag er kommet fram til at man vil argumentere offentlig for en bestemt løsning, enten som uttrykk for gjeldende rett eller som et kriminalpolitisk standpunkt. Gitt også at det er forskjellige meninger blant de politiske partier om dette standpunktet. Man kan for eksempel tenke seg straffnivået for drap eller om man skal endre den kriminelle lavalder. Da bør man antagelig spørre seg: Spiller det noen rolle for mitt ønske om å argumentere for dette synet *hvilke* partier som står for det ene og det andre? Ville jeg med sinnsro publisert dette selv om ingen i det partiet jeg vanligvis støtter er enig, og selv om standpunktet vil bli tatt begjærlig imot av partier jeg har svært lite til felles med? Hvis man må svare nei på disse spørsmålene, bør man ikke publisere teksten som en faglig ytring.

Det har vært diskutert hvor klart en rettsforsker bør *konkludere* i en rettspolitisk drøftelse, for eksempel om hvordan en regel man kritiserer, heller bør lyde. Det må avhenge av omstendighetene om man mener å ha drøftet spørsmålet så grundig at man kan trekke en entydig konklusjon. Det har vært fremholdt at en rettsforsker av respekt for lovgiverens politiske handlefrihet ikke har plikt til «å finne «den endelige rettspolitiske sannheten» om hvordan lovene skal være – ei heller kan dette være målestokken for rettsvitenskapelig rettspolitisk arbeid».⁵⁶

Vel er det så at man i en lovgivningsprosess kan skaffe seg bedre oversikt over spørsmålet enn en enkelt rettsforsker kan gjøre, og det kan ikke være noen plikt til å vente med å ytre seg til man kan formulere en fullt ferdig lovtekst med begrunnelse. Jeg er enig i at rettsforskerens oppgave er å bidra til den rettspolitiske (eller rettsvitenskapelige) diskurs, og at han eller hun ikke behøver å utrede alternativene til bunns. Men etter mitt syn er det hensynet til forskerens akademiske frihet som begrunner dette, ikke respekt for «lovgiverens politiske handlefrihet».

Man viser respekt for lovgiveren ved å følge de demokratiske vedtatte regler, men det er også å vise respekt for en demokratisk statskikk å være frimodig og konkret når man kritiserer reglene.⁵⁷

Lovgiveren er Stortinget, som består av folkevalgte kvinner og menn. Har en borger først brukt tid og tankekraft på å tenke grundig på et rettspolitisk spørsmål, kan jeg ikke se hvorfor man skulle avstå fra å gi de folkevalgte et konkret råd.

3.1.3 Noe om faktiske spørsmål

I hvilken grad en rettsforsker har særskilt kompetanse til å uttale seg om bevisvurderingen i en enkeltsak, skal jeg ikke gå inn på her. Det er etter mitt syn ikke «kriminalpolitikk» å diskutere om en dommer har truffet riktig i bedømmelsen av en enkelt sak, og spørsmålet faller derfor utenfor mitt emne.

Derimot kan bevisvurdering være en del av kriminalpolitikken i vid forstand dersom man mener at bevisbedømmelsen i en sak – eller typer av saker – systematisk er gal, for eksempel ved at det stilles for små krav til domfellelse. Her er Anders Bratholms langvarige kamp mot

politivold et sentralt eksempel.⁵⁸ Flere informanter ble domfelt for falsk anklage om politivold, men fikk senere gjenåpnet sine saker – de såkalte bumerangsakene. Saken illustrerer at en rettsforsker i en del tilfeller kan ha stor nytte av å bruke samfunnsvitenskapelige metoder i sitt arbeid. Høyesterett bygget også sin avgjørelse på at samfunnsforskere hadde avdekket at det hadde foregått politivold. At det ikke var bevismessig grunnlag for å ta ut tiltale mot den enkelte polititjenestemann, medførte ikke at det var grunnlag for domfellelse for falsk anklage.⁵⁹

«Kunnskap og erkjennelse om faktiske forhold er en viktig del av rettspolitikken område. ... Dagens dominerende oppfatning er vel også at rettsvitenskapen aksepterer og verdsetter åpenhet mot andre fagdisipliner», fremholder Thomas Horn i sin rettspolitiske studie av varetekt.⁶⁰ Noen ganger kan man ved samarbeid med andre fagfolk avdekke faktiske forhold av betydning for tolkingen av gjeldende rett eller for rettspolitiske spørsmål. Rettsforskere kan også utfordre andre yrkesgruppers metodebruk.⁶¹

Vi har også eksempler på empirisk rettsvitenskap, der en rettsforsker kombinerer juridisk innsikt med faktiske undersøkelser.⁶² Der temaet er hvordan en lov virker, kan det være nødvendig å gjøre det på denne måten, slik at den juridiske bakgrunn blir riktig forstått av forskeren.

Men noen ganger kan man nøye seg med å spørre: Gitt at reglene er sånn og slik, er det da ikke sannsynlig at ...?

For eksempel kan man spørre seg om reglene om subsidiær fengselsstraff for bot: Det sendes innkalling til soning først når innkrevingsmyndighetene har gjort iherdige forsøk på å få betaling på vanlig måte.⁶³ Likevel betaler mer enn ¾ av de botlagte etter å ha fått innkallingen til soning. Er det ikke da en risiko for at midlene enten kommer fra den botlagtes familie eller venner, fra midler som skulle vært beslagsfrie for å dekke nødvendige underholdsutgifter eller fra ny kriminalitet? Dette har jeg behandlet grundigere annetsteds.⁶⁴ Jeg har ikke tatt mål av meg til å svare på det empiriske spørsmålet som er stilt, men jeg mener det er viktig at spørsmålet stilles. Så kan jeg håpe at kvalifiserte samfunnsforskere vil fatte interesse for emnet.⁶⁵

3.1.4 *Rettsvitenskapen som ressursbank for samfunnet*

«Det er ingen ende på de bøker som skrives, og mye gransking gjør kroppen trett», heter det i en gammel, men god bok.⁶⁶

Internasjonaliseringen av retten har også gjort at rettsstoffet svulmer opp. Både direkte tolking av konvensjonsbestemmelser og metodespørsmål kan ha en indirekte innflytelse på kriminalpolitikken ved at drøftelsene kan påvirke forståelsen av hvilken frihet de nasjonale myndigheter har til å utforme politikken. Selv for godt kvalifiserte jurister er det vanskelig å holde full oversikt på annet enn sine spesialområder. En erfaren høyesterettsdommer sa det for noen år siden slik:

«Det er ikke lett for en uspesialisert dommer, som først og fremst skal skjøtte sin dommergjerning, å følge med i alt som skrives. Ikke lett? Nei, jeg tar hardere i og sier at det er bortimot ugjørlig. Men

samtidig er det selvsagt av stor betydning at denne omfattende rettslitteraturen er der, og at man kan gripe til den når sakene reiser behov for det.»⁶⁷

Forskningen er derfor en viktig ressursbank for samfunnet. Forskere har en større mulighet enn rettslivets praktikere til å holde seg oppdatert om utviklingen internasjonalt, og også til å søke å se forskjellige rettskildefaktorer i sammenheng. Det gjelder enten man gjør en grundig analyse av i og for seg kjent rettsstoff,⁶⁸ eller gjør rettslivet oppmerksom på nye internasjonale avgjørelser som er truffet og som man mener påvirker forståelsen av gjeldende rett.⁶⁹

3.1.5 Roller: Forsker, lærer og formidler

En rettsforsker vil normalt ha oppgaver som forsker, lærer og formidler.⁷⁰ Oppgaven som forsker er kjernen: Forsker man ikke godt, vil man etter hvert ha lite å lære bort og lite å formidle.

En lærer ved en høyskole behøver ikke alltid forske selv, men undervisningen skal være forskningsbasert. Man må altså sørge for å holde seg oppdatert om forskningen. Siden emnet for denne forelesningen er rettsvitenskapens oppgaver, går jeg ikke nærmere inn på dette.

I rettsvitenskapens oppgaver må ligge å lære opp studentene. Kåre Lilleholt har sagt det slik:

«På den andre sida må studentane få opplæring i den jussen dei seinare skal praktisere, og undervisninga skal helst vera basert på sjølvstendig fagleg innsats på det aktuelle området, gjerne i form av publisering. Dermed må det framleis vera rom for den jordnære jussen i forskinga.»⁷¹

Selve kjerneoppgaven, forskning, innebærer dels at man undersøker sammenhenger og kilder selv, og dels at man publiserer tekster om sine resultater. Gorm Toftegaard Nielsen har definert rettsvitenskapelig metode som «at sitde stille, læse indenad og tenke sig om»,⁷² og det er et godt utgangspunkt.

Det er ved å publisere sine funn og sine resonnementer at man kan formidle kunnskap til fagfellesskapet, og samtidig ligger det en viktig kvalitetssikring i dette: Ved publisering vil man bli vurdert av fagfeller før publisering, og offentliggjøringen gjør at andre kan ta til motmæle og drøfte spørsmålet videre.

Rettsvitenskapen kan ofte gi viktige bidrag til utredninger av forslag til lover og forskrifter.⁷³ Rettsforskeren kan på denne måten både gi og få informasjon, og møte både praktikere og andre fagfolk. En ulempe kan det være dersom man opplever at mandatet eller tidsplanen gir for snevre rammer for utredningen.

I den *faglige* debatten har rettsvitenskapen en viktig oppgave både med å gi og få informasjon fra praktikere og fra fagfolk med annen bakgrunn. Derfor er det også en viktig oppgave for erfarne rettsforskere å redigere tidsskrifter der meninger kan brytes.

Et av strafferettens formål er å skape trygghet i samfunnet. Folks oppfatning om hva som skjer i rettsvesenet er derfor viktig i seg selv. Det er verdifullt at rettsforskere informerer i mediene. Noen ganger er rollen å opplyse, andre ganger å argumentere og debattere.

3.1.6 Klargjøre det kompliserte; komplisere det (tilsynelatende) klare

Uansett hva man mener om den til enhver tid rådende kriminalpolitikk, er det et demokratisk og rettssikkerhetsmessig problem om de som skal forvalte den, ikke er tilstrekkelig kjent med innholdet av de reglene som er gitt. En erfaren dommer sa det en gang slik:

«Rettsreglene lærer man som regel ikke å kjenne før man støter an mot dem. Men da er til gjengjeld bekjentskapet ikke alltid like behagelig. Det kan iallfall komme til å volde problemer – uro og ubehag. Man synes man blir konfrontert med en verden hvor det ser ut som om logikken er annerledes enn i den trygge hverdag. Det forekommer oss ofte at tingene håndteres på en mystisk måte. Det skjer en art magi.»⁷⁴

En oppgave for rettsvitenskapen må være å bidra til at de som forvalter kriminalpolitikken, er i stand til å forstå reglene de skal gjennomføre uten å føle at de opererer i mystikkens og magiens verden.

Men rettsforskeren behøver ikke bare kommentere om noe er i samsvar med gjeldende rett, eller ren rettspolitikk. Noen ganger er det *uklart* om en lov eller et lovforslag er i samsvar med gjeldende rett. For eksempel kan en lov som er vedtatt for noen år siden, gjelde et tema som Menneskerettsdomstolen eller andre håndhevingsorganer nå har tatt standpunkt til. Da kan det være en viktig oppgave å orientere om det nye rettsstoffet, og om hva som gjør det uklart om den norske regelen kan opprettholdes.

3.2 Målet: Å få rett eller å ha rett?

For den praktiserende advokat i en tvist kan det sies å være like viktig å få rett som å ha rett: Man søker å overbevise en tredjepart (en dommer, et forvaltningsorgan, Sivilombudsmannen) om at ens rettslige argumenter er de beste og bør føre til den løsningen en ønsker. Også en dommer argumenterer for den løsningen han eller hun er kommet til.⁷⁵

For en rettsforsker som engasjerer seg i en dogmatisk eller rettspolitisk debatt, vil det også være naturlig å argumentere for sitt syn på hvordan loven bør tolkes de lege lata eller burde utformes de lege ferenda. Det hører med i en juridisk drøftelse å konkludere, og dermed må argumentene ha en retning. En juridisk forsker kan vanskelig bidra til kriminalpolitikken ved å stable sammen en rekke argumenter uten å angi noe løsningsforslag.

Der rettstilstanden må anses uklar etter at forskeren har arbeidet grundig med stoffet, er det en legitim konklusjon å fremholde at løsningen ikke er klar. I slike tilfeller kan analysen gi grunnlag for en anbefaling om at en lov endres eller at domstolene endrer sin praksis. Her skiller forskerens oppgave seg fra advokatens eller dommerens: En dommer kan ikke avvise en sak fordi jusen er for vanskelig, og advokaten kan ikke i retten la være å nedlegge en påstand. (Derimot kan det at rettstilstanden er uklar, være et argument for at advokaten råder sin klient til å godta et forlik i stedet for å la saken gå for retten – så sant det dreier seg om en sak som partene har fri rådighet over. Er klienten tiltalt i en straffesak, vil argumentet om en uklar rettstilstand heller være noe som kan fremføres overfor påtalemyndigheten for å få den til å vurdere å la saken falle.)⁷⁶

Den enkelte rettsforsker vil altså normalt forventes å redegjøre ikke bare for rettskildefaktorene, men også for sine konklusjoner. Slik sett vil også en rettsforsker vanligvis argumentere med sikte ikke bare på å *ha*, men også å *få* rett.

Men når man ser på forskerfellesskapets oppgaver som sådan, kan man ikke måle rettsvitenskapens «nytte» på om forskerne i større eller mindre grad vinner gehør hos de besluttede myndigheter. Om domstolene skulle dømme annerledes enn mange rettsforskere

har ment at de burde gjøre, eller om lovgiveren skulle treffe andre beslutninger enn mange rettsforskere har anbefalt, har ikke rettsvitenskapen av den grunn feilet. Den kan likevel ha bidratt til at spørsmålet er blitt drøftet grundigere enn det ellers ville blitt.

3.3 Hvordan?

Vi har alle rett til å ytre oss, også om ting vi ikke har greie på. Men uttaler man seg som rettsforsker, må man også passe på at man har satt seg tilstrekkelig inn i emnet. Man kan selvsagt ta forbehold om at man ikke kjenner saken eller lignende, men et utsagn fra en rettsforsker vil lett bli oppfattet som tungtveiende selv om man tar forbehold.

Enten man ytrer seg overfor fagfeller, politikktutformere eller for allmennheten, gjelder det altså at man må sørge for å ha tenkt tilstrekkelig over det man sier – i hvert fall når man gir uttrykk for et faglig standpunkt.

En særlig utfordring er *tidsforbruket*: Hvor lang tid skal man bruke på forskning før man publiserer eller formidler noe? Thomas Elholm har sammenlignet forskning med barbering: Har man det for travelt, går det galt. Går det for langsomt, blir man aldri ferdig.⁷⁷ Dukker en sak opp om noe man har forsket grundig på, er det utmerket. Verre kan det være hvis man er halvferdig eller egentlig ikke har satt seg så mye inn i akkurat dette temaet. Eller man er kanskje ekspert på helt andre juridiske spørsmål, men vil gjerne mene noe om en sak som er fremme i mediene. Da bør man etter min mening være tilbakeholden med å uttale seg som rettsforsker.

3.4 Respekt for uenighet – også (den andres?) feilslutninger kan skape ny viten

Vi liker alle å bli likt. Erfaring tilsier at vi har en tendens til å synes folk er klokere hvis de er enige med oss enn hvis de ikke er det. Det er ikke så rart: Så lenge man mener noe, er det jo fordi man tror det er det riktige standpunktet og dermed bedre enn andre mulige standpunkter. Det er noe smertelig ved å erkjenne at en som mener noe annet, gjør det fordi han eller hun har skjönt mer enn en selv. Derfor kan det være krevende å ta inn over seg at andre meninger er mulige.

Nå er det ikke noe mål å skifte mening hele tiden: Den som alltid er enig med siste taler, må vurdere om man har tenkt nok på spørsmålet selv.

Man kan godt være grunnleggende uenig i hvordan et rettsspørsmål bør løses, eller hvordan loven burde være. Man kan til og med bli rystet over de avveiningene en annen forsker gjør. Men utgangspunktet bør være at man tiltror den andre både etiske og intellektuelle kvaliteter.

Den amerikanske forfatteren Kathryn Schulz har argumentert for at det finnes tre måter å reagere på når man mener noe som en annen ikke er enig i. Hun kaller dem *The ignorance assumption*, *The idiocy assumption* og *The evil assumption*.⁷⁸

Man kan mene at den annen part er galt informert, og ville bli enig bare man får nok kunnskap. Og det kan jo godt være riktig: I mange tilfeller vil nettopp ytterligere kommunikasjon kunne løse saken. Men kanskje kan det være en selv som endrer syn – hvis man hører etter, da.

Verre blir det hvis man mistror motpartens *evne* til å forstå: «Hadde han vært like flink som meg, hadde det vært mulig å forklare ham det.» Det kan jo godt være riktig i noen tilfeller. Den som har prøvd å forklare vanskelige ting til en fersk student med en ubegrunnet stor selvtillit, vil kjenne seg igjen. Men selv om det skulle være riktig, vil et forsøk på å forklare noen et poeng, ikke ha de beste forutsetninger for å lykkes hvis det skinner gjennom at man synes tilhøreren er en enkel sjel.

Verre blir det hvis man mistror den andres *etiske* holdning: «Han må skjønne dette intellektuelt sett, så når han ikke er enig, er det fordi han er opptatt av makt, eller vil favorisere grupper han identifiserer seg med, eller er korrupt.» Også dette *kan* selvsagt være riktig. Men et godt utgangspunkt for forståelse er det neppe.

Nils Christie skrev for snart førti år siden den grunnleggende teksten «*Konflikt som eiendom*», der han tok til orde for at konflikter burde brukes produktivt.⁷⁹ Kanskje kan vi som rettsforskere i større grad feire uenigheten – *før* det blir konflikt?

3.5 Den akademiske frihet - en rett og en plikt

Den akademiske frihet er grunnleggende, og er en side av ytringsfriheten. Å fremme faglig frihet er en del av universitetenes og høyskolenes oppgaver etter universitets- og høyskoleloven § 1-1, og den akademiske frihet er nærmere regulert i § 1-5.⁸⁰

Den akademiske frihet gjelder for alle institusjoner som er regulert av universitets- og høyskoleloven. De tidligere etatskolene Politihøgskolen, Forsvarets høyskoler og Kriminalomsorgens høyskole og utdanningssenter KRUS er underlagt mange av lovens regler, men ikke alle. Regelen i universitets- og høyskoleloven § 1-1 om institusjonenes oppgaver og § 1-5 om akademisk frihet gjelder imidlertid for alle de tre institusjonene – for Forsvarets høyskoler med et unntak for tilsetting av militært personell.⁸¹ – Politihøgskolens rolle er blant annet behandlet av et utvalg nedsatt av Politidirektoratet.⁸²

Dersom man arbeider som rettsforsker ved en institusjon som er regulert i universitets- og høyskoleloven, for eksempel Politihøgskolen, KRUS eller Forsvarets høyskoler, kan det oppstå et spørsmål om man kan uttale seg om kontroversielle politiske spørsmål og samtidig undertegne med tittel og arbeidssted. Etter mitt syn må man klart kunne gjøre det så lenge man uttaler seg om noe som ligger innenfor ens eget fagfelt, og så lenge ytringen er faglig begrunnet. For mottageren har det betydning for å bedømme forskerens faglige bakgrunn. Det følger av prinsippet om akademisk frihet at et synspunkt av en faglig ansatt ikke er fremsatt på vegne av institusjonen.

Den akademiske frihet gir de akademiske institusjoner en frihet fra pålegg eller instruksjoner om læreinholdet i undervisningen og innholdet i forskningen, og i det kunstneriske og faglige utviklingsarbeidet. Den gir også frihet fra pålegg eller instruksjoner om individuelle ansettelses- eller utnevnelser.

Den akademiske frihet gir den enkelte forsker et vern mot at institusjonen styrer ens valg av emner eller metoder – og selvsagt mot at institusjonen søker å påvirke konklusjonene.

En rettsforsker har altså rett til å hevde en annen oppfatning av gjeldende rett enn den vanlige, men bør i så fall redegjøre for at dette synspunktet ikke deles av alle. Forskeren har selvsagt også rett til å anbefale endringer i lov eller praksis.

Der det oppstår spørsmål om en ytring er *rettsstridig*, kan ikke forskerens akademiske posisjon i seg selv ha betydning. Også forskere må overholde bestemmelser om taushetsplikt, forbud mot diskriminerende ytringer og ærekrenkninger. Men forskeres plikt til å delta i den alminnelige debatt kan få betydning ved avveiningen av om ytringsfrihetens grenser er overskredet, for eksempel ved fremsettelse av mulige ærekrenkende beskyldninger.

Se EMDs dom i saken Braun mot Polen, der en historieprofessor var blitt domfelt for ærekrenkelse. De nasjonale domstoler hadde lagt til grunn at klageren ikke var journalist og derfor måtte føre sannhetsbevis for sine påstander. EMD uttalte derimot:

«The Court considers that the applicant in the case under consideration had clearly been involved in a public debate on an important issue (see *Vides Aizsardzības Klubs v. Latvia*, no. 57829/00, § 42, 27 May 2004). Therefore the Court is unable to accept the domestic courts' approach that required the applicant to prove the veracity of his allegations. It was not justified, in the light of the Court's case-law and in the circumstances of the case, to require the applicant to fulfil a standard more demanding than that of due diligence only on the ground that the domestic law had not considered him a journalist.

The domestic courts, by following such an approach, had effectively deprived the applicant of the protection afforded by Article 10.»⁸³

Det kan sies mye om den akademiske frihet, men det viktigste er at den er gitt av hensyn til samfunnet. Som rektor ved Universitetet i Oslo fremholdt nylig:

«Akademisk frihet blir ofte sett på som en unødvendig og utdatert luksus, et privilegium for de få. I virkeligheten er akademisk frihet et gode for de mange.»⁸⁴

Asbjørn Kjørstad har sagt det slik:

«Universitetet er en arbeidsplass hvor vi ikke bare har akademisk frihet og rett til kritisk virksomhet, men et fellesskap som skal arbeide mot et felles mål om dypere vitenskapelig erkjennelse og gode publikasjoner.»⁸⁵

Om ytringsfrihet for offentlige tjenestemenn generelt uttalte Jens Peter Christensen for noen år siden:

«Tavshed kan måske nok for den enkelte være guld, og for ... embedsmænd kan det i mange tilfælde sikkert også være klogt at tie, men for samfundet er det vigtigt, at nogen tør tale.»⁸⁶

Dette må gjelde minst like mye for forskere: Den akademiske frihet er ikke et «frynsegode», men en forpliktelse til å tenke og deretter ytre seg om viktige spørsmål.

3.6 Hvordan kan beslutningstagerne i kriminalpolitikken nyttiggjøre seg rettsvitenskapen?

Bestemmelsen om den akademiske frihet er en rettsregel, men har kanskje størst betydning som retningslinje og idé. En politiker vil antagelig ikke være prinsipielt mot regelen, men utfordringen er å sette pris på denne friheten også når den er ubehagelig.

Det påligger statsrådene å påse «at Statens og enhver borgers tarv nøie varetages».⁸⁷ Hvis man som beslutningstager ikke bare ønsker å få gjennom noe man allerede har bestemt seg for, men ønsker å gjennomføre den *best mulige* kriminalpolitikk, vil det være klokt å lytte til folk som har noe å anføre om politikken.

Beslutningstagere bør altså bygge sine vurderinger på at ytringsfriheten og den akademiske frihet ikke bare er et teoretisk prinsipp, men et viktig middel til å få fram kunnskap. Man gjør seg best nytte av den hvis man lytter – særlig hvis man lytter grundig til dem man ikke er enig med. Om de kriminalpolitiske løsningene blir annerledes, vil variere – men man bør lytte.

Reglene om *høring* av forslag til regler skal bidra til at en sak blir så godt opplyst som mulig ved at den opplyste offentlighet skal kunne gi kommentarer før et forslag blir vedtatt. Sett fra et departements eller direktorats side kan høringsplikten kanskje likevel oppleves som forsinkende. Det er en tendens til at mange saker sendes på høring med forkortet høringsfrist.

Hovedregelen er at høringsfristen ved den alminnelige høring av forslag til lover og forskrifter skal være minst tre måneder. Hvis fristen settes til mindre enn seks uker, må departementets sjef (statsråden) beslutte det.⁸⁸

I 2015 sendte Justis- og beredskapsdepartementet 34 saker på høring. Av disse var det 13 (38 %) som fikk lengre frist enn 90 dager, 15 (44 %) fra minstefristen på 42 dager til 89 dager og 6 (18 %) under 42 dager. Mer enn 60 % av hørings sakene ble altså sendt ut med kortere frister enn hovedregelen. Disse tallene kan tyde på at ønsket om å få inn kloke innspill fra den interesserte offentlighet – altså å gjøre den offentlige samtale mer åpen og opplyst – ikke har veid tungt for departementet.

4 Avslutning

Vi ytrer oss som rettsforskere fordi vi *vil* noe: Vi vil forklare gjeldende rett og fremsette de konklusjonene vi mener det er dekning for; vi vil argumentere rettspolitisk for en løsning og blir glade hvis det fører til en endring. Det er mye hyggeligere at folk er enige med oss enn at de er uenige. Men det er bedre å bli motsagt enn oversett.

En politiker som aldri får gjennom noen av sine forslag, bør kanskje vurdere å skifte yrke. Det samme gjelder en advokat som aldri vinner en sak. Men for rettsforskeren er det annerledes: Selv et standpunkt som ingen er enige i, kan ha betydning som et ledd i den store samtalen – også ved å føre til at tilhengerne av det motsatte synet ser kritisk på sine argumenter.

Det viktigste er ikke å vinne debatten, men å delta i å gjøre den offentlige samtalen opplyst.

Referanser

Litteratur

- Aasland, G. (2007). Noen synspunkter på Høyesteretts bruk av rettslitteraturen. *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 120(5), 667-678.
- Andenæs, J. (1962). *Rettsteori og rettspraksis Avhandlinger og foredrag* (s. 408-424). Oslo: Universitetsforlaget.
- Andenæs, J. (1999). Finner journalister sannheten om straffesaker?: En fortsatt diskusjon om Hans Kringstad: Bjugn-formelen. *Kritisk Juss*, 26(1), 56-58.
- Andenæs, J. (2009). *Norsk straffeprosess. Samlet utgave ved Tor-Geir Myhrer* (4. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Andenæs, M., Kravik, A. M. og Bjørge, E. (2015). Høyesterett og EMD: samspill, subsidiaritet og skjønnsmargin. *Lov og Rett*, 55(5), 261-278.
- Andersen, K. V. (1999). *Strafferettslig nødrett*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Apenes, C. B. (1967). *Mennesker og jurister*. Oslo: Cappelen.
- Asp, P. (Red.). (2015). *The European Public Prosecutor's Office: Legal and Criminal Policy Perspectives*. Stockholm: Jure.
- Augdahl, P. (1920). *Nødverge*. Kristiania: Cappelen.
- Backer, I. L. (2002). Rettsforskernes medvirkning i lovgivningsarbeidet. *Svensk Juristtidning*(3), 319-329.
- Backer, I. L. (2011). Juristenes rolle i lovforberedelsen. *Lov og Rett*, 50(1-2), 63-77.
- Backer, I. L. (2016a). *Norsk sivilprosess*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Backer, I. L. (2016b). Å lovgi om sivil rettergang. I M. Matningsdal, J. E. A. Skoghøy & T. M. Øie (Red.), *Rettsavklaring og rettsutvikling. Festskrift til Tore Schei* (s. 36-59). Oslo: Universitetsforlaget.
- Bernt, J. F. og Doublet, D. R. (1999). *Juss, samfunn og rettsanvendelse: en introduksjon til rettsvitenskapen* (2. utg.). Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Bjerke, H. K., Keiserud, E. og Sæther, K. E. (2011). *Straffeprosessloven. Lov av 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker med senere endringer. Bind I* (4. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Bjørge, T. (2015). *Forebygging av kriminalitet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bjørge, T. (Red.). (2011). *Forebygging av terrorisme og annen kriminalitet* (Bind 2011:1). Oslo: Politihøgskolen.
- Bjørge, T. og Gjelsvik, I. M. (2015). *Forskning på forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme: En kunnskapsstatus* (Bind 2015:2). Oslo: Politihøgskolen.
- Bratholm, A. (2003). Politivoldsaken i Bergen – en maratonsak om rettssikkerhet og menneskerettigheter. *Lov og Rett*, 42(4-5), 179-202.
- Brox, O. (1993). Politiske gjerninger som kommunikasjon. I D. E. Rasch (Red.), *Symbolpolitikk og politisk styring* (s. 21-41). Oslo: Universitetsforlaget.
- Bårdsen, A. (2016). Norges Høyesterett og «barnets beste» som konvensjonsforpliktelse og grunnlovsnorm. I M. Matningsdal, J. E. A. Skoghøy & T. M. Øie (Red.), *Rettsavklaring og rettsutvikling. Festskrift til Tore Schei* (s. 243-268). Oslo: Universitetsforlaget.
- Christensen, J. P. (2007a). Jurist uden omsvøb. I A. Møller-Sørensen & A. Storgaard (Red.), *Jurist uden omsvøb: festskrift til Gorm Toftegaard Nielsen* (s. 13-17). København: Christian Ejlers' Forlag.
- Christensen, J. P. (2007b). Ytringsfrihed for offentligt ansatte. I A. Møller-Sørensen & A. Storgaard (Red.), *Jurist uden omsvøb: festskrift til Gorm Toftegaard Nielsen* (s. 421-432). København: Christian Ejlers' Forlag.

- Christie, N. (1977). Conflicts as property. *British Journal of Criminology*, 17(1), 1-15.
- Det Norske Bibelselskap. (2011). *Bibelen: Den hellige skrift: Det gamle og Det nye testamentet [bokmål]*. Oslo: Bibelselskapet.
- Eknes, I. (2014). Isolasjon av barn i norske fengsler. *Tidsskrift for Strafferett*, 14(4), 415-435.
- Elholm, T. (2004). Strøtanker om tid og fremdrift i forskningen. I P. Asp & K. Nuotio (Red.), *Konsten att rättsvetenskapa: den tysta kunskapen i juridisk forskning* (s. 87-95). Uppsala: Iustus.
- Eskeland, S. (1989). *Fangerett: en studie av rettssikkerhet ved fullbyrdelse av fengselsstraff* (2. utg.). Oslo: TANO.
- Eyben, W. E. v. (1950). *Strafudmåling: lovens rammer og dommerens udfyldning*. København: Gad.
- Flaatten, S. og Heivoll, G. (Red.). (2014). *Straff, lov, historie: Historiske perspektiver på straffeloven av 1902*. Oslo: Akademisk Publisering.
- Flaatten, S. og Ystehede, P. J. (2014). 'What's past is prologue'. *European Journal of Criminology*, 11(2), 135-141.
- Fornes, I. (2014). Gjennomføring av rettsmøter i straffesaker mot barn. *Tidsskrift for Strafferett*, 14(4), 378-396.
- Fornes, I. og Stridbeck, U. (2014). Barnestrafret: Nye reformer og reformbehov. *Tidsskrift for Strafferett*, 14(4), 305-307.
- Franko, K. og Mohn, S. B. (2015). Utvisning som straff?: Om grensesnittet mellom strafferett og utlendingskontroll. *Tidsskrift for Strafferett*, 15(2), 153-176.
- Fredriksen, S. og Myhrer, T.-G. (2016). *Politirett i et nøtteskall*. Oslo: Gyldendal.
- Frostad, M. (2015). Kan liv tas til vern av annet enn menneskelig liv og helse? *Nordisk politiforskning*, 2(1), 75-108.
- Frøberg, T. (2007). EMDs praksis som norsk rettskildefaktor. *Jussens Venner*, 42, 176-194.
- Frøseth, A. M., Gröning, L. og Wandall, R. (Red.). (2016). *Rettsfølelsen i strafferettssystemet – perspektiver fra teori og praksis*. Oslo: Gyldendal Rettsdata.
- Gröning, L. (2013). Straffgenomføring som en del av straffrättssystemet: Principförklaring av fängelsestraffets innehåll. *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 126(1-2), 145-195.
- Gröning, L. (2014a). Education for foreign inmates in Norwegian prisons: A legal and humanitarian perspective. *Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice*, 2(2), 164-188.
- Gröning, L. (2014b). Kriminell lavalder – noen utgangspunkter. *Tidsskrift for Strafferett*, 14(4), 308-332.
- Gröning, L. (2015). Tilregnelighet og utilregnelighet: Begreper og regler. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 102(2), 112-148.
- Gröning, L. og Jacobsen, J. (Red.). (2012). *Restorative justice and criminal justice: Exploring the relationship*. Stockholm: Santérus.
- Gundhus, H. I., Egge, M., Strype, J. og Myhrer, T.-G. (2008). *Modell for forebygging av kriminalitet?: evaluering av Samordning av Lokale kriminalitetsforebyggende Tiltak (SLT)*. Oslo: Politihøgskolen.
- Halvorsen, V. (2001). Politivold og politivoldsforskning: noen kommentarer til Bratholm og Finstad. *Kritisk Juss*, 28(3-4), 297-306.
- Harel, A. (2014a). Behavioural Analysis of Criminal Law: A Survey. *Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice*, 2(1), 32-55.

- Harel, A. (2014b). Criminal law as an efficiency-enhancing device: The contribution of Gary Becker. I M. D. Dubber (Red.), *Foundational texts in modern criminal law* (s. 297-316). Oxford: Oxford University Press.
- Hauge, R. (1996). *Straffens begrunnelser*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hauge, R. (2002). Populisme, politikk og straff. I E. Schaanning (Red.), *Straff i det norske samfunnet* (s. 51-64). Oslo: Humanist Forlag.
- Haugen, H. M. (2013). Akademisk frihet og akademisk ansvar: Nordiske perspektiver. *Rætfærd*, 85-108.
- Havre, M. (2014). Varetektsfengsling av barn – statens plikt til å løslate i påvente av hovedforhandling. *Tidsskrift for Strafferett*, 14(4), 360-377.
- Havre, M. (2015). *Varetektsfengsling og proporsjonalitetsprinsippet: en balansetest*: Cappelen Damm.
- Holmboe, M. (2009). Hjemmesoning, foreldreansvar og barnerett. *Lov og Rett*, 48(2), 65-66.
- Holmboe, M. (2014). Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging: En oversikt og noen kritiske merknader. *Tidsskrift for Strafferett*, 14(4), 397-414.
- Holmboe, M. (2016a). *Fengsel eller frihet: Om teori og praksis i norsk straffutmåling, særlig i grenselandet mellom fengsel og mildere reaksjoner*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Holmboe, M. (2016b). Ytring: Bøtesoning – fører den til ny kriminalitet? *Tidsskrift for Strafferett*, 16(2), 127-130.
- Horn, T. (2015a). *Fullstendig isolasjon ved risiko for bevisforspillelse – rettspolitiske vurderinger*. (ph.d.-avhandling), Universitetet i Oslo, Oslo.
- Horn, T. (2015b). Ytring: Fengsling: Fremstillingsfristen er 48 timer – ikke tre dager. *Tidsskrift for Strafferett*, 15(1), 1-5.
- Hovi, S. (2015). Svak tannhelse – kriminalomsorgens tilleggsstraff? *Kritisk juss*, 41(4), 236-242.
- Høgberg, A. P. (2007). I hvilken grad kommer rettsanvendelsestvil tiltalte til gode? *Jussens Venner*, 41(1), 20-36.
- Iversen, J. S. (2013). Ungdomsstraff og menneskerettigheter. *Tidsskrift for Strafferett*, 13(3), 377-395.
- Jacobsen, J. (2013). Nye trender i strafferettsvitenskapen. I A. Kjønstad (Red.), *Nye trender i rettsvitenskapen* (s. 120-129). Oslo: Gyldendal juridisk.
- Jacobsen, J. R. T. (2009). *Fragment til forståing av den rettsstatlege strafferetten*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Jareborg, N. (1988). Disparity in sentencing: Some general observations *Essays in Criminal Law* (s. 122-136). Uppsala: Iustus.
- Jareborg, N. (2006). Rättsdogmatik som vetenskap *Inkast i straffområdet* (s. 168-179). Uppsala: Iustus.
- Johansen, N. B., Ugelvik, T. og Aas, K. F. (Red.). (2013). *Krimmigrasjon?: Den nye kontrollen av de fremmede*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Johnsen, J. T. (1987). *Retten til juridisk bistand: en rettspolitisk studie*. Oslo: TANO.
- Johnsen, J. T. (1998). Finner journalister sannheten om straffesaker? *Kritisk Juss*, 25(4), 319-344.
- Johnsen, J. T. (1999). Journalistiske og vitenskapelige tilnærminger til straffesaker. Svar til Johs. Andenæs. *Kritisk juss*, 26(2), 163-168.
- Kallerud, E. (2006). *Akademisk frihet: en oversikt over spørsmål drøftet i internasjonal litteratur* (Bind 18/2006). Oslo: NIFU STEP.

- Kierulf, A. (2016). Den Europeiske Menneskerettsdomstols legitimitet. I M. Matningsdal, J. E. A. Skoghøy & T. M. Øie (Red.), *Rettsavklaring og rettsutvikling. Festskrift til Tore Schei* (s. 293-315). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kjønstad, A. (2011). Akademisk frihet og akademisk dannelse. I B. Hagtvvet & G. Ognjenovic (Red.), *Dannelse* (s. 660-679). Oslo: Dreyers forlag.
- Lappi-Seppälä, T. og Storgaard, A. (2014). Unge i det strafferetlige system. *Tidsskrift for Strafferett*, 14(4), 333-359.
- Larsen, K. M. og Cybulska, A. (2015). Hvilket vern gir EMK art. 3 mot utsendelse til konfliktområder? *Lov og Rett*, 55(1), 22-38.
- Lie, E. M. (2015). *I forkant: Kriminalitetsforebyggende politiarbeid* (2. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lilleholt, K. (2010). Lov og Rett 2010. *Lov og Rett*, 49(1-2), 1-2.
- Lilleholt, K. (2011). Universitetsjuristen gjennom femti år. *Lov og Rett*, 50(1-2), 78-88.
- Lilleholt, K. (2016). Krav til praktiske juridiske oppgåvetekstar. *Jussens Venner*, 51(1), 61-67.
- Mathisen, G. (2016). Den farlige gråsonen. *Stat & Styring*, 25(2).
- Matningsdal, M. (2010). Politikernes innflytelse på straffutmålingen. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap*(3), 251-267.
- Midbøe, F. B. (1960). *Bøtestraff og subsidiær fengselsstraff: en undersøkelse av avsoningsrisikoen for bøter i norsk strafferettspleie*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mäntysaari, P. (2016). Auditorier och retorik. *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 129(1), 3-42.
- Ottersen, O. P. (2016, 29. april). Akademisk frihet - yringsfrihetens fattige fetter? *Aftenposten*, 10-11.
- Robberstad, A. (2015). *Sivilprosess* (3. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Rui, J. P. (2009a). *Forbudet mot gjentatt straffeforfølgning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rui, J. P. (2009b). Komparasjon innen strafferett og -prosess. *Tidsskrift for Strafferett*, 9(4), 433-467.
- Rui, J. P. (2014). Forbudet mot dobbel strafforfølgning («ne bis in idem») *Forhandlingene ved det 40. nordiske juristmøtet i Oslo 21.-22. august 2014* (Bind 1, s. 353-370). Oslo: De nordiske juristmøter.
- Schei, T. (2011). Har Høyesterett en politisk funksjon? *Lov og Rett*, 50(6), 319-335.
- Scherger, V. (2015). Ungdomsstraffen - en fare for barns rettssikkerhet? *Kritisk juss*, 41(2), 87-104.
- Schulz, K. (2010). *Being wrong: adventures in the margin of error*. London: HarperCollins e-books.
- Skoghøy, J. E. A. (1994). Rett, politikk og moral. *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 837-881.
- Stone, H. W. og Duke, J. O. (2013). *How to think theologically* (3. utg.). Minneapolis: Fortress Press.
- Storgaard, A. (2011). Om at få en ny chance etter fængslet. I U. Andersson, C. Wong & H. Örnemark Hansen (Red.), *Festskrift till Per Ole Träskman* (s. 445-456). Stockholm: Norstedts Juridik.
- Storvik, B. L. (2011). *Straffegjennomføring: etter lov av 18. mai 2001 nr. 21* (2. utg.). Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Strandbakken, A. (2003). *Uskyldspresumsjonen: "In dubio pro reo"*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Strandbakken, A. (2016). Møter dagens juristutdanning morgendagens krav? *Lov og Rett*, 56(2), 112-121.
- Stub, M. (2011). *Tilsynsforvaltningens kontrollvirksomhet. Undersøkelse og beslag i feltet mellom forvaltningsprosess og straffeprosess*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Sunde, I. M. (Red.). (2013). *Forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme på internett*. Oslo: Politihøgskolen.
- Sørensen, H. B. F. M. (2015). *Den europæiske arrestordre og retten til erstatning for frihedsberøvelse*. København: Karnov.
- Søvig, K. H. (2009). *Barnets rettigheter på barnets premisser: utfordringer i møtet mellom FNs barnekonvensjon og norsk rett*. Bergen: Det juridiske fakultet.
- Søvig, K. H. (2016). FNs barnekonvensjon i Høyesterett. I H. C. Bugge, H. Indreberg, A. Syse & A. Tverberg (Red.), *Lov, liv og lære: Festskrift til Inge Lorange Backer* (s. 533-547). Oslo: Universitetsforlaget.
- Ulvund, F. (2014). "Dele af ét system"?: Forebygging gjennom behandling eller uskadeleggjering i strafferettsreformene rundt 1900? I S. Flaatten & G. Heivoll (Red.), *Straff, lov, historie: Historiske perspektiver på straffeloven av 1902* (s. 122-152). Oslo: Akademisk Publiserings.
- Ulvund, F. (2015). Penal reforms, penal ideology, and vagrants in Norway ca. 1900. *Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice*, 3(2), 184-202.
- Vedsted-Hansen, J. (2016). Forskerytringer og integritetsvern. I Nis Jul Clausen, Jørgen Dalberg-Larsen, Bent Ole Gram Mortensen & H. V. G. Pedersen (Red.), *Ikke kun retsfilosofi. Festskrift til Sten Schaumburg-Müller* (s. 415-433). København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Zehr, H. (2008). *Genopprettende ret: en lille bog om ret, uret og retfærdighed* (J. B. Rosenberg, Overs.). København: Akademisk Forlag.
- Øie, T. M. og Øie, O. E. (1990). Uførepensjon til kriminelle. I N. Christie, A. Kjørstad, P. Lødrup, S. Slettan & C. Smith (Red.), *... den urett som ikke rammer deg selv. Festskrift til Anders Bratholm 70 år* (s. 431-440). Oslo: Universitetsforlaget.
- Øyen, Ø. (2010). *Vernet mot selvinkriminering i straffeprosessen*. Bergen: Fagbokforlaget.

Offentlige dokumenter

- Dokument nr. 15:1142 (2014-2015). *Skriftlig spørsmål fra Kjell Ingolf Ropstad (KrF) til justis- og beredskapsministeren*.
- Ot.prp. nr. 22 (2008-2009). *Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon - slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)*.
- Sefland, P., Aase, B., Kilvær, R., Vanebo, J. O., Skulstad, H. og Stigen, M. H. (2014). *Styring av Politihøgskolen: Utfordringer, dilemmaer og modeller*. Oslo: Politidirektoratet.

* Title in English: An enlightened public discourse: On the tasks of legal research regarding criminal politics

¹ Denne artikkelen er en utvidet versjon av min prøveforelesning over oppgitt emne for graden ph.d. ved Universitetet i Oslo, Det juridiske fakultet, 12. februar 2016, med temaet «Rettsvitenskapens oppgaver i kriminalpolitikken». Takk til Henning Bang Fuglsang Madsen Sørensen for opplysninger om dansk rett.

² Grunnloven § 100 sjette ledd (uthevet her).

³ Jacobsen (2013, s. 121).

⁴ Jf. Bernt og Doublet (1999, s. 28-30).

⁵ Lilleholt (2016, s. 61-62). Om universitetenes oppgaver i fremtiden, se f.eks. Strandbakken (2016).

⁶ Se for eksempel Andenæs (1962), Jareborg (2006).

⁷ Stone og Duke (2013, s. 132).

⁸ Skoghøy (1994, s. 852).

⁹ Grunnloven § 96 første ledd.

¹⁰ Backer (2011, s. 65).

¹¹ Se for eksempel Mathisen (2016).

-
- ¹² Se politiloven § 2 nr 2 og 3, der forebygging og stansing/forfølgning av straffbare forhold er listet opp som sidestilte alternativer. Se nærmere Bjørge (2011), Sunde (2013), Ulvund (2014), Bjørge (2015), Bjørge og Gjelsvik (2015), Lie (2015), Ulvund (2015), Fredriksen og Myhrer (2016).
- ¹³ Straffeprosessloven § 171 første ledd nr. 3.
- ¹⁴ Jf. Gundhus m.fl. (2008).
- ¹⁵ Plan- og bygningsloven § 3-1 første ledd bokstav f.
- ¹⁶ Politiloven § 26.
- ¹⁷ Jacobsen (2009).
- ¹⁸ Jf. for eksempel Hauge (1996), Flaatten og Heivoll (2014), Flaatten og Ystehede (2014) om den historiske tilnærming. Om sammenligning med andre land, se f.eks. Jareborg (1988), Rui (2009b).
- ¹⁹ Jf. Franko og Mohn (2015). For en oversikt over slike spørsmål, se Johansen m.fl. (2013).
- ²⁰ Sørensen (2015).
- ²¹ Asp (2015).
- ²² Se Ot.prp. nr. 22 (2008-2009). Jf. Matningsdal (2010).
- ²³ Andorsen (1999).
- ²⁴ Augdahl (1920, s. 78).
- ²⁵ Frostad (2015).
- ²⁶ Gröning (2014b).
- ²⁷ Se justitsministerens svar til Folketingets retsutvalg 12. januar 2016. Jf. også Lappi-Seppälä og Storgaard (2014, s. 337).
- ²⁸ Gröning (2015).
- ²⁹ Havre (2015), Horn (2015a).
- ³⁰ Eknes (2014), Fornes (2014), Fornes og Stridbeck (2014), Havre (2014), Lappi-Seppälä og Storgaard (2014).
- ³¹ Jf. Schei (2011) og Kierulf (2016).
- ³² Gröning og Jacobsen (2012). For en generell oversikt, se Zehr (2008).
- ³³ Jf. Holmboe (2014).
- ³⁴ Eskeland (1989), Storvik (2011), Gröning (2013), Gröning (2014a).
- ³⁵ Holmboe (2009), Søvig (2009). Se også Dokument nr. 15:1142 (2014-2015).
- ³⁶ Straffegjennomføringsloven § 1a.
- ³⁷ Rt. 2015 s. 921.
- ³⁸ Hovi (2015).
- ³⁹ HR-2016-910-A.
- ⁴⁰ Storgaard (2011).
- ⁴¹ Jf. politiregisterlovens kapittel 7.
- ⁴² Se for eksempel opplæringslova § 10-9 og barnehageloven § 19.
- ⁴³ Se domstolloven § 55 og § 72, politiloven § 18 og konfliktrådsloven § 6.
- ⁴⁴ Øie og Øie (1990).
- ⁴⁵ Harel (2014b, s. 316). Se også Harel (2014a, s. 54).
- ⁴⁶ Holmboe (2016a, s. 130 flg.).
- ⁴⁷ Se for eksempel Frøseth m.fl. (2016).
- ⁴⁸ Jf. for eksempel Stub (2011).
- ⁴⁹ Regler om saksbehandlingen ved ileggingen av administrative sanksjoner er vedtatt ved lov av 27. mai 2016 nr. 15, som tilføyde to nye kapitler i forvaltningsloven. – Ved sanksjoner som anses å gjelde en «criminal charge» etter EMK, gjelder strengere bevisregler enn de ordinære sivilrettslige, men ikke så strenge som ved ordinære straffesaker (Rt. 2008 s. 1409 S; dissens).
- ⁵⁰ Backer (2016b, s. 42).
- ⁵¹ Straffeprosessloven § 1. Jf. Andenæs (2009, s. 15-16), Bjerke m.fl. (2011, s. 23). Enkelte andre typer saker og krav kan også behandles i straffeprosessens former, se straffeprosessloven § 2 og § 3.
- ⁵² Rt. 2014 s. 620. – Jf. Robberstad (2015, s. 6), Backer (2016a, s. 21).
- ⁵³ Jf. Stub (2011).
- ⁵⁴ Rt. 2012 s. 1051.
- ⁵⁵ Brox (1993, s. 35-36). Jf. også Hauge (2002, s. 58-59). – *Kåre Kristiansen* (1920-2005) var viseformann i Kristelig Folkeparti 1961-1975, partiformann 1975-77 og 1979-83. Stortingsrepresentant 1973-1977 og 1981-1989. Parlamentarisk leder 1983. Statsråd 1983-1986. *Hanna Kvanmo* (1926-2005) var stortingsrepresentant for Sosialistisk Venstreparti 1973-1989; parlamentarisk leder 1977-1989. (Store norske leksikon, www.snl.no, lesedato 21. juni 2016.)
- ⁵⁶ Horn (2015a, s. 63).
- ⁵⁷ Jf. Grunnloven § 100 tredje ledd.

-
- ⁵⁸ Bratholm (2003).
- ⁵⁹ Rt. 1998 s 11. Jf. Halvorsen (2001, s. 299-300).
- ⁶⁰ Horn (2015a, s. 61).
- ⁶¹ Jf. for eksempel Johnsen (1998) om journalisters metodebruk, med replikk fra Andenæs (1999) og duplikk fra Johnsen (1999).
- ⁶² Noen eksempler er Eyben (1950), Midbøe (1960), Johnsen (1987).
- ⁶³ Straffeprosessloven § 456; påtaleinstruksen § 30-9.
- ⁶⁴ Holmboe (2016a, s. 113-126). Jf. også Holmboe (2016b).
- ⁶⁵ Når jeg tillater meg å spandere et avsnitt på mitt eget arbeid her, er det fordi jeg håper at det å reise spørsmålet blant dette tidsskriftets lesere kan føre til at noen ønsker å gjøre videre undersøkelser.
- ⁶⁶ *Forkynneren* kapittel 12, vers 12, Det Norske Bibelselskap (2011). I den danske bibeloversettelsen av 1992 heter denne boken *Prædikerens Bog*, i den svenske oversettelsen av 2000 *Predikaren*.
- ⁶⁷ Aasland (2007, s. 670).
- ⁶⁸ Se for eksempel Strandbakken (2003), Frøberg (2007), Rui (2009a), Øyen (2010), Iversen (2013), Rui (2014), Scherger (2015), Larsen og Cybulska (2015), Andenæs m.fl. (2015), Søvig (2016), Bårdsen (2016).
- ⁶⁹ Se for eksempel Horn (2015b) om en ny tolkingsuttalelse fra FNs Menneskerettighetskomité og betydningen for fristen til å fremstille en pågrepet person for en dommer.
- ⁷⁰ Lilleholt (2011, s. 78).
- ⁷¹ Lilleholt (2010, s. 2).
- ⁷² Christensen (2007a, s. 13).
- ⁷³ Backer (2002).
- ⁷⁴ Apenes (1967, s. 19).
- ⁷⁵ Jf. Mäntysaari (2016) om auditorier og retorikk.
- ⁷⁶ Det er i norsk strafferett et omdiskutert spørsmål om retten skal la tvil om rettsanvendelsen komme tiltalte til gode. Et eksempel på at det er gjort, er Høyesteretts dom i Rt. 2007 s. 1503 avsnitt 21: «Jeg oppfatter ikke ordlyden som klar på dette punktet Jeg er kommet til at man da her bør legge til grunn den gunstigste forståelsen for den domfelte». Se nærmere om diskusjonen Høgberg (2007).
- ⁷⁷ Elholm (2004, s. 87).
- ⁷⁸ Schulz (2010, s. 107-108).
- ⁷⁹ Christie (1977).
- ⁸⁰ I Danmark er forskningsfriheten lovfestet i universitetsloven § 2 stk. 2. I Sverige følger prinsippet av högskolelagen 6 §. En oversikt over nordiske perspektiver på den akademiske frihet er gitt av Haugen (2013); over internasjonal litteratur av Kallerud (2006).
- ⁸¹ Se forskrift 16. desember 2005 nr. 1575 (Forsvarets høyskoler); forskrift 16. desember 2005 nr. 1576 (Politihøgskolen); forskrift 26. oktober 2012 nr. 993 (KRUS).
- ⁸² Sefland m.fl. (2014). (For ordens skyld nevner jeg at jeg var medlem av utvalgets sekretariat.)
- ⁸³ Braun v. Polen, dom 4. november 2014. Saksnr. 30162/10. Dommen er nærmere behandlet av Vedsted-Hansen (2016).
- ⁸⁴ Ottersen (2016).
- ⁸⁵ Kjønstad (2011, s. 675).
- ⁸⁶ Christensen (2007b, s. 432).
- ⁸⁷ Regjeringsinstruksen av 23. mars 1909 § 3.
- ⁸⁸ Utredningsinstruksen av 19. februar 2016 nr. 184 § 3-3. Den samme regelen gjaldt etter den tidligere utredningsinstruksen av 18. februar 2000 nr. 108 punkt 5.2.